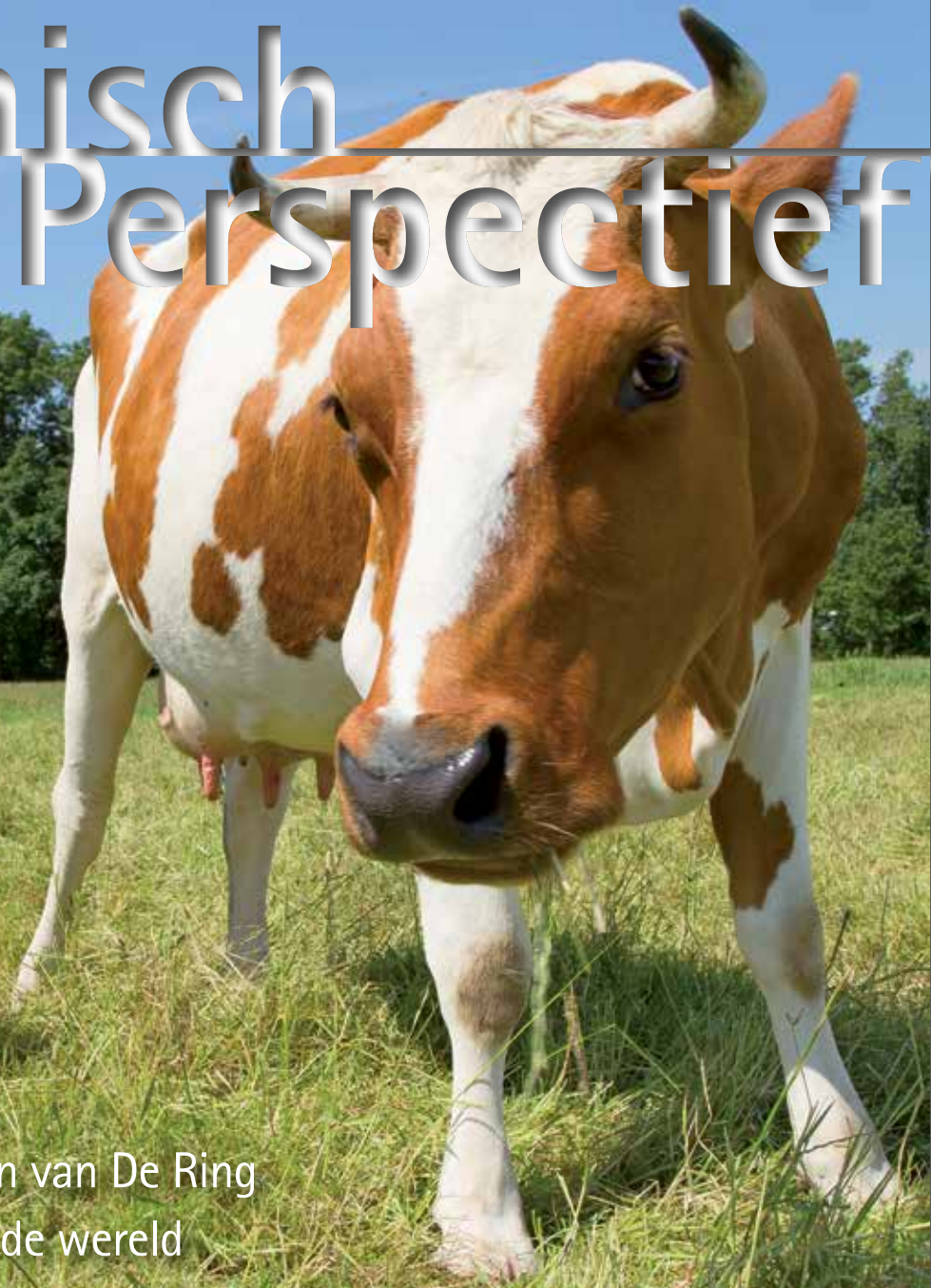

Dynamisch Perspectief

Ledenblad van de Vereniging voor
Biologisch-Dynamische Landbouw & Voeding

Lente 2013 / 2

De kruisbessenspecialisten van De Ring
Vruchtbare bodem voedt de wereld
Ze was bijna kapitein, maar koos voor de tuinderij
Kaaskwaliteit als spiegel van bodemkwaliteit

Dynamisch Perspectief

BODEM- BEWUSTZIJN

BD-boeren en -tuinders weten hoe belangrijk het is om de bodem goed te verzorgen. Wanneer je een kuil graaft, dan zie je in het bodemprofiel de levensprocessen van vele jaren weerspiegeld, schrijft tuinder Jan Weijzenfeld. Die bodem wordt op haar beurt weer weerspiegeld in de kaas, vertellen Irene en Jan Dirk van de Voort, de makers van de Remeker kaas.

Veel burgers zijn zich niet bewust van wat zich allemaal onder hun voeten afspeelt. Maar er gaat iets veranderen. Met Jan Diek van Mansvelt als een van de drijvende krachten, vragen burgers via de nieuwe netwerkorganisatie Down2earth aandacht voor het belang van het bodemleven. En deze zomer is iedereen welkom in Zweden om mee te doen aan de opbouw van een wereldwijde bodembeweging.

Op 1 april zette Bionext de bodem op ludieke wijze in de spotlights via de 'Eerste Nationale Wormentelling'. En ook de eerste 'guerilla-gardening'-acties van Save Our Soils zijn op Nederlandse bodem geïmplementeerd.

Wat heerlijk, zoveel bodemaandacht. In deze Dynamisch Perspectief doen we daar van harte aan mee.

Ellen Winkel, hoofdredacteur,
ellen@schrijfwinkel.nl

03	Dynamisch Portret: De Ring
08	15 juni Jaardag BD-Vereniging
09	BD-jong weekend: het belang van zorg
09	Het preparatenwerk verhuist
10	Dornach 2013
11	Jaarverslag 2012
16	BD-Jong: Het ideale boerenbedrijf van Gijsje Stephanus
18	Winterconferentie Goed Zaad
19	Vruchtbare bodem essentieel...
22	De consument als manager van de economie
24	De landbouwcursus als inspiratiebron (2)
26	Dynamische keuken: Remeker kaas
30	In memoriam
32	Dynamisch Perspectief
37	Agenda
38	Colofon en Leden-service
39	BD juwelen

Ze was bijna kapitein

16 Maar koos toch voor de tuinderij

Vruchtbare bodem

19 Bouw mee aan een wereldwijde bodembeweging

Kaas weerspiegelt de bodem

26 Koeienvla, kruiden en kaas zijn spiegels

De Ring,
fruitteeltbedrijf
in Oud Sabbinge

Puzzel compleet op weerbarstige Zeeuwse bodem

Aangekomen middenin het dorp Oud Sabbinge, stuur je linksaf een klein weggetje in, het erf op van De Ring. Als een bloemknop opent het bedrijf zich richting de dijk. In de volle zon ligt de strak aangelegde boomgaard te glanzen. Dit fruitteeltbedrijf is de afgelopen twintig jaar van de grond af aan opgebouwd door Harald en Margreeth Oltheten: fruitfanaten met een passie voor het telen en sturen van fruitgewassen.

Tekst: Kitty Peetoom / Foto's: Rob Bults en Olof Fredrikze

De Ring is de grootste biologische kruisbessenaanbieder in Noordwest-Europa. Het fruitteeltbedrijf is geliefd om zijn zachtfruit-aanbod en heeft een stevige voet aan de grond bij de regionale, landelijke én internationale afnemers. Dat is een duur bevochten positie. Sinds 1992 zijn Harald (43) en Margreeth (47), eigenaren van De Ring. Het verhaal van hun wording tot boer is er één van vallen en opstaan. Jarenlang waren Harald en Margreeth 'aan het klooiën', zoals ze dat zelf noemen, om de tuin vruchtbaar te krijgen. Ze volgden beiden Warmonderhof, die toen nog in de Betuwe gevestigd was. Begin jaren negentig zochten zij als jonge twintigers vol goede moed naar een bedrijf. Ze kwamen vers van de opleiding, hadden geen kapitaal en waren niet uit een boerenfamilie afkomstig. Harald: "Eén hectare grond in de Betuwe kostte toen zestigduizend gulden, veel te veel voor ons. Hier in Zeeland was het de helft van de prijs. Bovendien konden we deze plek in Oud Sabbinge pachten, wat het voor ons nog makkelijker maakte om met ons bedrijf te starten."

Zware klei

Het jonge stel pakte zijn boeltje en toog naar het zuiden. Oud Sabbinge ligt vlak bij het Veerse meer, op het voormalige eiland Wolphaartsdijk. "We zitten hier op vrij zware, kalkrijke en compacte klei. Bij uit-

stek geschikt voor aardappels", lacht Harald.

Toen Margreeth en hij het bedrijf overnamen, stonden er al diverse twee- en driejarige fruitstruiken. In totaal drie hectaren waren geplant, met de meest uiteenlopende fruitsoorten. Per fruitsoort stonden er ook nog eens heel veel verschillende rassen. "Wij hebben daarvoor heel snel heel veel rassen leren kennen. Elke soort moesten we leren telen. Het is maar goed dat we de (financiële) investering in al die rassen niet zelf hebben hoeven betalen."

Hun land was pas twee jaar biologisch, toen zij erop gingen boeren. Harald: "Er was nog geen evenwicht. Alle ziektes en plagen uiteten zich explosief. Soms liet ik een handje kippenmest vallen en dan stond daar in maart ineens een polletje groen gras, terwijl de rest geel zag." Margreeth: "We hóorden soms de beestjes eten. In twee uur tijd vraten ze een bessenstruik helemaal kaal." Verdienen was er nauwelijks bij in die eerste jaren. Daarom teelden ze op de lege stukken land pompoenen en andere groenten. "Voor de verkoop, maar we aten het zelf ook. We zagen bijkans oranje", lachen ze.

De klok

In de herfst en de wintertijd zijn Harald en Margreeth goeddeels alleen op De Ring. "Dan doen we alles met zijn tweeën: snoeien, rooien,

planten, dunnen, opbinden. Dat is veel werk, maar toch genieten we dan van een relatieve rust." Van mei tot oktober luidt namelijk bij elke pauze op De Ring de grote klok, die aan de zijmuur van de schuur hangt. Zes maanden lang zijn er dan dagelijks drie tot dertig plukkers en inpakkers aan het werk en begint voor Harald en Margreeth het betere aanstuurwerk. "We hebben in totaal zo'n zeventig tot tachtig medewerkers", rekent Harald voor. De Ring levert via telersvereniging Nautilus het geplukte fruit aan zo'n vijftig regionale, landelijke en internationale groothandels en andere afnemers. "Ons fruit zit in veel fruitpakketten, tot in het buitenland toe. Abonnementsystemen zijn een zegen voor ons bedrijf. We zijn er dol op omdat het onze pluk planbaar maakt. Dat zorgt voor minder stress."

Fruitfanaat

Harald heeft zich ontwikkeld tot een echte fruitfanaat. "Fruit telen is het tegenovergestelde van wat een boom of struik van nature wil. Eerst willen we dat de struik zo spoedig mogelijk volume krijgt, dan dat hij zo snel mogelijk vruchten maakt, en wel graag op de juiste plekken, met het juiste aantal. Alle struiken zijn teruggesnoeid op één tak, recht omhoog. Op deze manier kunnen Margreeth en ik samen 4,5 hectare vol fruit aan en zo is de opbrengst ook veel hoger. We kunnen er met machines bij. Dat scheelt heel veel tijd. Ook wordt het plukken gemakkelijker en zijn de trossen veel voller. De zon schijnt er vol op, waardoor al na een jaar uit elke knop een mooie, lange tros groeit."

Fruit is voor Harald en Margreeth de overtreffende trap van een bos bloemen. "Een mooi opgemaakte fruitschaal is een lust voor het oog, maar het ruikt en smaakt ook nog eens heerlijk. Dat esthetische is voor ons een belangrijk aspect van onze liefde voor fruit." Om dat mooie fruit te telen, is de bodem, de aarde onder De Ring, in twintig jaar tijd hun beste vriend geworden. Haralds schop is bij zijn rondes door de tuin nooit ver weg. "Dat had ik, toen we hier kwamen als jonge telers, nooit verwacht."

Bodem

Het verhaal van hun bodem kan lang en kort worden verteld. Harald is in twintig jaar tijd in ieder geval min of meer specialist geworden. "Dit perceel was gebruikt als gangbare akkergrond, dus zonder enige

'De grond zat zó gigantisch dicht, dus op hoop van zegen freesden we de boomstrook heel diep'

opbouw van organische stof. Hij leek verder in te klinken en gaf zeker vroeg in het jaar geen voeding meer voor ons vroege gewas. De wortels van de bessenstruiken groeiden heel oppervlakkig. Een nat voorjaar deed de planten snel verstikken omdat de ingeklonken grond weinig ruimte had voor water én zuurstof. In een droog voorjaar bleef de mest op de bodem liggen en deed niets."

Met veel zorg en liefde bouwden Harald en Margreeth de bodemvruchtbaarheid weer op. Ze gingen water geven. Een cursus en een paar sets 'watermarks' om het vochtgehalte te meten, hielpen veel. "We gaven druppels leidingwater, want grondwater is hier in Zeeland

te zout, en te veel water verstikte de planten." Ook besloten Harald en Margreeth de grond te gaan bewerken, terwijl dat niet logisch is in een fruittuin. "Maar de grond zat zó gigantisch dicht. Op hoop van zegen freesden we de boomstrook met een heel diepe frees en bouwden de bodemvruchtbaarheid verder op door goede mest en compost op te brengen en door klaver te zaaien in de paden." Al deze maatregelen samen hebben in de loop van de jaren hun vruchten afgeworpen. Letterlijk. "De wetenschap dat je de grond in een fruittuin toch kunt bewerken, was een belangrijke. De wortels kregen ineens lucht, compost en vocht, van onderen." Margreeth: "Ze schoten de lucht in. Alsof ze in de hemel waren." Harald volgt na al die jaren nog geregeld studiedagen en cursussen. "Daar leer ik nog steeds meer, lijkt het wel."

Biodynamisch

De keuze voor biologisch-dynamisch was voor Harald en Margreeth geen discussie. Zij vinden het belangrijk om de landbouw in haar geheel te benaderen. Harald: "Het gaat ons om de samenhang van alle aspecten op en om zo'n fruittuin: bodem- en natuurbeheer, ziekten

en plagen, insecten. Ziekten en plagen moet je in bepaalde mate tolereren, daarvan ben ik sterk overtuigd. Dan zijn er natuurlijke vijanden die de ziekte in toom houden. Het ideaal van het gesloten systeem is ook ons ideaalbeeld. Met onze eigen plantaardige compost, die we mengen met paardenmest van een buurman, hebben we dat al een beetje bereikt."

Nadat ze het grovere opbouwwerk onder de knie hadden, zijn ze een paar jaar geleden begonnen met preparaten. "Ik vind het soms lastig omdat het resultaat van de preparaten niet direct met het oog zichtbaar is, maar ik vind dat dat geen reden moet zijn om het niet te doen. We gebruiken ze allemaal. Ik zie het als de 'fine tuning' van ons bedrijf. Van grof naar fijn. Margreeth volgt momenteel een cursus daarover. Ons bedrijf is als een puzzel met steeds kleinere puzzelstukjes, steeds preciezer."

Harde lessen

Door harde praktijkervaring hebben Harald en Margreeth de afgelopen decennia ontdekt wat op hun land werkt en niet werkt. Margreeth: "Je moet een goede waarnemer zijn om alle veranderingen en verbeteringen op te merken en vooral: vast te houden!" Harald beaamt dat. "Kijk, de plantensoort en de bemesting staan wel genoteerd, maar de rest zit in mijn hoofd. Dat ging tot nu toe ook makkelijk, want we maakten de afgelopen jaren verbeterlagen van tien, twintig procent per jaar. We zitten na al die jaren tegen de gangbare prestaties per struik aan, en soms erboven. We noteren soms tot wel vijftig bessen aan een tros. De groei gaat langzamerhand in grammetjes. Nu wordt het tijd om de metingen te gaan noteren, en dus te automatiseren."

Een belangrijke vraag die Harald en Margreeth bezig houdt, is of de bodemvruchtbaarheid zich ook zal handhaven als ze de grond niet meer diep bewerken en ploegen na het rooien. "We bewerken nu al veel ondieper. Wie weet komt onze bodem in de komende twintig jaar echt in evenwicht. Of misschien krijgen we inzichten die we nu nog niet eens kunnen bevatten."

Ervaring

Terugkijkend zeggen Harald en Margreeth: "Ondernemen moet je wel in je bloed zitten want al die tegenslagen, daar moet je tegen kun-

nen." Momenteel kunnen ze genieten van de ervaring die ze hebben opgedaan en de rust die dat met zich meebrengt. Ze zullen zich blijven richten op dat speciale product. "Wij hebben niet als doel: meer en meer voor minder en minder. We proberen ons assortiment steeds te vernieuwen en het aantrekkelijker en kwalitatief nog beter te maken."

Misschien gaan ze grote investeringen doen: een nieuw huis en schuur bouwen aan de andere zijde van de tuin. Dat hangt af van hoe het bedrijf verder gaat, ook in de verre toekomst, bijvoorbeeld of het bedrijf overgenomen zal worden. "We willen ons eigenlijk niet laten leiden door economie en door hoge kosten van investeringen. Maar als je zeker weet dat een jongere generatie, bijvoorbeeld één van onze twee kinderen, met het bedrijf doorgaat, staan die investeringen in een ander perspectief."

Een overname is over het algemeen genomen het mooiste, vindt Harald. "Wanneer je jong bent, heb je nog niet het overzicht maar wel de fysieke kracht en het uithoudingsvermogen. Dan komt er een tijd dat je zowel het overzicht hebt als fysiek sterk bent: zoals wij nu. Dan

is er evenwicht. En dan komt er een periode dat je veel meer inzicht hebt, maar fysiek veel minder kunt. Het zou zo mooi zijn als je door een geleidelijke overname dat evenwicht wat langer kunt voortzetten en al die vergaarde kennis en ervaring kunt overdragen." ☺

Fruitteeltbedrijf De Ring

Harald en Margreeth Oltheten

De Ring 33

Oud Sabbinge, Zeeland.

www.de-ring.com

Gewassen: Kruisbessen, rode en witte bessen, bramen, frambozen, pruimen, mirabellen, appels, vijgen en experimenteel: kiwibessen, mispels, moerbeien, vlierbloesem, duindoorn
Grootte: 4,5 hectare

Afzetkanalen: breed regionaal, groothandel in heel Nederland en België, abonnementenbedrijven in Nederland, België, Denemarken, Verenigd Koninkrijk, en Zweden

